

Beçin Kalesi Kazısında Ortaya Çıkarılan (2014-2021) Tek Renk Sırlı Seramik Kapların Form Özellikleri

The Types of Monochrome Glazed Ceramics in the Beçin Castle Excavation (2014-2021)

Tuğba Diri Apaydın¹

Öz

Beçin, Ege bölgesinde Muğla ili, Milas ilçesine bağlı bir yerleşim merkezidir. Geçmiş M.Ö. 2000 yıllarına dayanan Beçin, antik dönemde Karia'lılara; Osmanlı döneminde ise başta Menteşe Beyliği olmak üzere pek çok kültüre ev sahipliği yapmış önemli bir Anadolu kentidir. Beçin Kalesi Kazısında 2014-2021 yılları arasında ele geçen kırmızı hamurlu, tek renk sırlı seramikler ve kapların form özellikleri bu makalenin ana konusudur. Uygulamasının kolay olması ve işlevsel yönünün ağır basması nedeniyle Bizans, Beylikler ve erken Osmanlı sanatında görülen en yaygın tekniklerinden biri olan tek renk sır tekniği, Beçin Kale Kazısında ortaya çıkarılan seramiklerde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu teknikte yapılmış kâse, tabak, testi ve kandil gibi kaplar kazılarda tüm ya da ağırlıklı olarak kırık parçalar şeklinde ele geçirilmektedir. Tek renk sır uygulanan kaplarda çoğunlukla yeşil sır görülmekle birlikte sarı ve kobalt mavi renkler de tercih edilen diğer renkler arasındadır. Günlük hayatta işlevsel olarak kullanılan bu kapların iç yüzeyleri tamamen, dış kenarları ise kabin ağız kısmından bir parmak kalınlıkta dışa taşacak kadar sırlanmıştır. Tek renk sırlı seramik kaplar çeşitli form gruplarına ayrılmaktadır. Kaynaklarda özellikle kâse ya da çanak adı ile bilinen derin kullanım kapları küresel, yarı küresel, konik gövdeli ya da yarı konik gövdeli gibi sınıflandırmalara ayrılmıştır. Çalışmanın birincil amacı, Anadolu'nun doğu ve batısındaki seramik üretim merkezlerinde ortaya çıkarılan Ortaçağ seramik buluntuları ile Beçin Kalesi seramiklerinin form özellikleri karşılaştırılarak ortak bir tipoloji oluşturulmaya çalışmak ve Ortaçağ Anadolu'sunda Beçin seramiklerinin önemini ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Beçin Kalesi, Beylikler Dönemi, Tek Renk Sırlı Seramik, Ortaçağ Seramikleri, Seramik Kap Formları

ABSTRACT

Beçin is a residential center in the Milas District of the Turkish Province of Mugla in the Aegean Region. Beçin has a history dating back to 2000 B.C. and is an important Anatolian city that has hosted many cultures such as the Carians in ancient times and the Mentese Principality in the Ottoman period. The main subject of this study involves the Turkish red monochrome-glazed clay ceramics and their types found in Beçin Castle excavations between 2014 and 2021. The technique of monochrome glazing is one of the most common decorating

¹(Arş. Gör.) İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: T.D.A. 0000-0001-9197-9098

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Tuğba Diri Apaydın,
İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E-posta: tugba.diri@medeniyet.edu.tr

Başvuru/Submitted: 31.01.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested: 17.02.2022

Son Revizyon/Last Revision Received: 11.06.2022

Kabul/Accepted: 22.06.2022

Online Yayın/Published Online: 28.06.2022

Atıf/Citation: Diri Apaydın, Tuğba, "Beçin Kalesi Kazısında Ortaya Çıkarılan (2014-2021) Tek Renk Sırlı Seramik Kapların Form Özellikleri". *Sanat Tarihi Yıllığı - Journal of Art History* 31 (2022), 57-82.
<https://doi.org/10.26650/sty.2022.1065710>

techniques applied in Byzantine, Principalities, and early Ottoman art. It was frequently encountered on the ceramics unearthed in the Beçin Excavation because of its ease of application and functionality. Ceramics such as bowls, plates, jugs, and oil lamps made using this technique were recovered mostly in pieces and sometimes whole in the excavations. Although green glaze is mostly seen in monochrome glaze ceramics, yellow and blue glazing were also frequently preferred. The inner surfaces of these ceramics are completely glazed, while the outside is only partially glazed. Monochrome glazed ceramics are grouped under their various forms. In the academic sources, especially bowls are classified as spherical, hemispherical, conical body or semi-conical body. The first aim of the study is to try to create a common typology by comparing the form features of the Medieval ceramics in the ceramic production centers in the east and west of Anatolia with the Beçin Castle ceramics. In addition, revealing the importance of Beçin ceramics in medieval Anatolia is among other purposes.

Keywords: Beçin Castle, Anatolian Beyliks, Monochrome glazed ceramics, Medieval pottery, Ceramic forms

EXTENDED ABSTRACT

Located 2 km south of the city of Milas on a flat rock, Beçin Castle's history dates back to prehistoric times. Turkish rule over Beçin started in the 13th century when the Turkish Beys who'd been overwhelmed by the Mongol invasion in Anatolia took over the region. One of these beys, Menteşe Bey founded a beylik [territory under the leadership of a bey, similar to a lord] based in Beçin that he named after himself and carried out many developmental activities from the middle of the 13th century to the beginning of the 15th century.

Archaeological excavations have been ongoing in Beçin Castle since the 1970s. Many glazed and unglazed pottery have been brought into art history studies, especially as a result of the excavations carried out in the Inner Castle, Seymenlik Gate, Yelli Mosque, and its surroundings. Previous academic publications are found on Beçin Castle ceramics. The current article examines 24 monochrome glazed ceramics unearthed in Beçin Castle excavations between 2014-2021, of which 13 are ring-bottomed bowls, three are flat-bottomed pots, six are deep plates, one is a jug, and one is a type of vessel in the form of an oil lamp.

A common style of monochrome glazed ceramics can be noted that were unearthed in the Beçin Excavation. All of the ceramics were made from red paste. The ceramic cements are moderately tempered, hard, and slightly porous, with mica, lime, quartz, and other small stones. Although the dominant color of the glaze is green, colors such as yellow, ochre, brown, and rarely dark cobalt blue are also visible. In the ceramics examined in this study, the glazes were completely applied inside the bowls, also extending past the lip to the outer sections. Meanwhile, the glazes on the pottery were applied in such a way that resulted not in a shiny, but a matte sheen that creates cracks. Although few in number, bright and smooth examples are additionally present in the study. Primer is generally not used on the outside, but it is applied on all interiors. Cream and cream tones were generally preferred for the primer.

The ceramic bowls unearthed in Beçin excavations are generally medium sized. The bottom diameters vary between 6-9 cm. The diameters of the mouths of the bowls vary between 18-22 cm on average, with heights ranging between 8-11 cm. The bottom diameters of the flat-bottomed bowls vary between 7-9 cm. The diameters of the mouths of the plates, which

fully form with the base, generally vary between 21-25 cm, while their bottom diameters vary between 5-8 cm and their height between 4-7.5 cm. The diameter of one plate with no base has a mouth diameter (26 cm.) similar to the other examples. Apart from these ceramics, which are frequently encountered in daily use, an oil lamp and jug were also among the finds.

Certain difficulties were encountered with regard to the typology study of the bowls made for daily use, in which liquid and solid foods were placed. The lack of a common language in scientific studies with regard to the types of vessels is one of this subject's main problems. Terms such as spherical body, hemispherical body, conical body, and semi-conical body were frequently repeated with regard to medieval ceramics. However, ceramics have been classified under different titles despite having the same form. The form typologies of the monochromatic glazed ceramics unearthed in Beçin excavations were determined by comparing them with samples from other Turkish-Period excavations on Anatolian lands.

Classifying the bodies of the bowls in the ceramics from the Beçin Castle excavation as hemispherical was deemed appropriate because these vessels are slightly curved from the body to the mouth, with the mouth opening conically. The section of rounded wall between the body and the mouth constricts as it ascends, transforming the vessel into a conical shape. In other words, the vessels are neither fully spherical nor fully conical. A detailed classification study has been carried out over the examples by dividing the mouths into the following sub-headings: inverted or outwardly curved body forms. These are then sub-divided into hemispherical body forms.

The monochrome glaze ceramics unearthed in Beçin excavations match other ceramics that can be seen from Eastern to Western Anatolia in terms of shape, material, and technique. When considering the Beçin region, the probability of ceramics coming from nearby centers is seen to be higher, as Beçin ceramics are accepted as having coming from nearby centers such as Balat, where evidence of production is already present. The influences from the Anatolian Seljuk, Anatolian Beylik, Byzantine, and Early Ottoman periods can be seen in the medieval ceramics to have been a multi-layered and intricate period. This makes dating the ceramics as difficult as determining the place where they were produced. Great difficult is had in determining which civilization an object belongs to during this period due to the lands constantly being invaded by different communities, people migrating, the difficult economic conditions, and the changing political borders. One should additionally not forget the traveling masters whose existence in this period is also known.

Giriş

Milas kentinin 2 km. kadar güneyinde, üstü düz bir kayalık üzerinde kurulan Beçin Kalesinin geçmişi, tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Kalede tarih öncesi dönemlere ve İlkçağa yönelik sistematik kazılar yapılmadığından hangi evrelerden geçtiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak, 2007 yılında Milas Müzesi denetiminde kaleye bayrak direği dikmek için yapılan çalışmalarda küp mezar buluntusunun ortaya çıkarılması ile kale tarihinin Tunç Çağına kadar gittiği kanıtlar ile tespit edilmiştir. Roma ve Bizans döneminde ise yerleşim yerlerinin yetersiz bulguları ve yazılı kaynakların tam olarak bu bilgileri desteklememesi, Beçin'in erken dönemini karanlıkta bırakmaktadır. Beçin'de 13. yüzyılda Bizans dönemi ve sonrasında Anadolu'da Moğol baskısından bunalan Türk Beylerinin bölgeyi ele geçirmesiyle Türk Devri başlamıştır. Bu beylerden biri olan Menteşe Bey, kendi adını verdiği Beçin merkezli bir beylik kurmuş ve 13. yüzyılın ortalarından 15. yüzyılın başlarına kadar cami, medrese, hamam gibi pek çok imar faaliyetinde bulunmuştur. Menteşe Beyliği'ne son veren Osmanlı, Beçin'i Muğla'da oturan sancakbeyleriyle birlikte yönetmiştir. Başkent olma avantajlarını yitiren Beçin, bu tarihten sonra hızlı bir küçülme sürecine girmiştir¹ (*Resim 1*).

Resim 1: Beçin Kalesi Genel Görünümü.

1 Aydoğan Demir, "Beçin Tarihi," *Beçin Definesi* içinde, haz. Rahmi Hüseyin Ünal, Friedrich Krinzing, Michael Alram ve Şule Pfeiffer-Taş (Ankara: 2015), 39-44.

İbn Batuta'nın anılarında², Barçın, Barcin, Bercin olarak geçen Beçin kentinde ilk yüzey araştırması 1970'lerde Aşkıldil Akarca tarafından yapılmıştır³. Kentte sistematik arkeolojik kazı çalışmaları ise ilk olarak Prof. Dr. M. Oluş Arık başkanlığında 1980'li yıllarda başlatılmıştır. Kesintisiz bir şekilde devam eden kazı çalışmalarına 1995 ile 2009 yılları arasında Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal başkanlık yapmıştır. 2010 yılı itibarıyla ise, Prof. Dr. Kadir Pektaş kalede arkeolojik kazı çalışmaları ve restorasyon faaliyetlerini sürdürmektedir.

Beçin Kale Kazısında mimari unsurların yanı sıra sırlı ve sırsız çok sayıda seramik, lüle, sikke, cam, metal ve ahşap buluntular gün yüzüne çıkarılmaya devam etmektedir. Kazı çalışmalarında ele geçen seramiklerin büyük bir kısmı parçalar (fragmanlar) halindedir. Uzun zamandır arkeolojik çalışmalara devam edilen Beçin'de kazı ekibi seramik bütünleme çalışmalarına devam etmekte ve pek çok kap bütüne yakın bir hale getirilmektedir.

Beçin Kalesi seramikleri, alanında uzman pek çok sanat tarihçi tarafından bilimsel çalışmalar ile akademi dünyasına kazandırılmıştır. 1974-1984 yılları arasında Prof. Dr. M. Oluş Arık başkanlığında yürütülen kazılarda çıkarılan seramikler "Birinci Uluslararası Seramik Sempozyumu'nda" sanat camiasına tanıtılmış⁴; 1995-2009 yılları arasındaki çıkarılan sırlı ve sırsız seramikler ise Sevinç Gök İpekçioğlu tarafından kayıt altına alınarak makale haline getirilmiştir⁵. Kazının seramik çizimlerini üstlenen uzman sanat tarihçi Elif Çelik Oğuz da bir kısım seramik grubunu "2015-2018 Yılları Arasında Beçin Kazılarında Ortaya Çıkan Seramikler" başlıklı bildiriyle XXIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumunda sunmuştur⁶.

Bu makalede ise 2014-2021 yılları arasında Beçin Kale Kazısında ortaya çıkarılan 24 adet farklı form tipine sahip tek renk sırlı seramikler incelenmiştir. 2010-2014 yılları arasında tek renk sırlı seramik kaplar kazı çalışmalarında buluntular arasında yer almasına rağmen nitelikli ve tüm parçanın olmaması adına bu makale dışında tutulmuştur. Ancak daha sonra yapılacak kapsamlı başka bir makalede bahsi geçen seramikler konu edinilebilecektir.

Beçin Kalesi Kazı Çalışmaları (2014-2021)

Beçin Kalesi Kazısında temizlik, kazı, koruma ve konservasyon çalışmaları yıllar içerisinde düzenli bir şekilde devam etmektedir. 2014 yılında Kızıl Han'ın güneydoğusunda hafif yükseltinin ilerisinde, Seymenlik Kapısı yönünde kazı çalışmaları devam etmiştir. BÇ.14.1C, BÇ14.1D, BÇ14.1E ve BÇ14. 1F Açmalarında yapılan arkeolojik faaliyetlerde sırlı ve sırsız seramik parçalar gün yüzüne çıkarılmıştır⁷.

2 İbn Batuta, *Voyages d'Ibn Batouta II*, çev. C. Defremery – B. R. Sanguinetti, (Paris: 1854), 280; İsmet Parmaksızoğlu, *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*, (İstanbul: 1971).

3 Aşkıldil Akarca, "Beçin," *Bulleten* 35, (1971), 7.

4 Oluş Arık, "On the Ceramics Found in the Preliminary Phase of the Peçin Excavation," *Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Arkeological Contexts*, (İstanbul: 2007), 523-530.

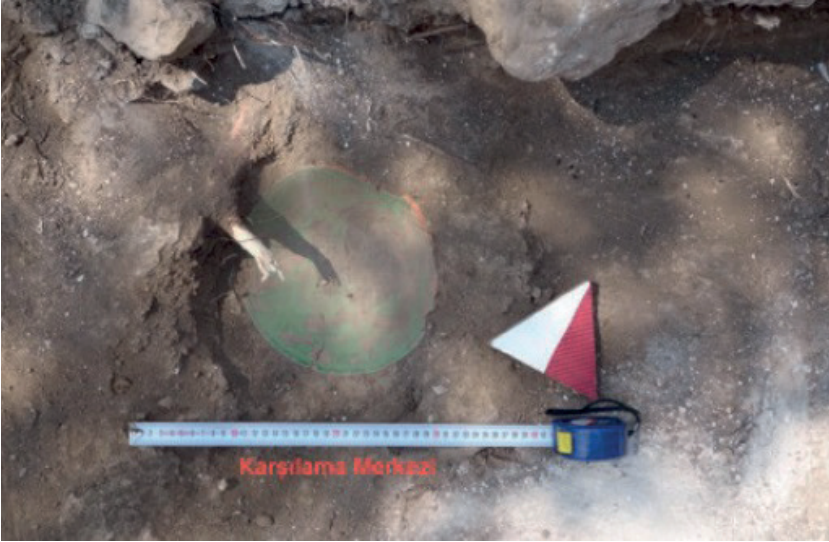
5 Sevinç Gök Gürhan, "1995-2009 Yılları Arasında Beçin Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi," *Sanat Tarihi Dergisi* 18, (Ekim 2009), 45-70.

6 Elif Çelik Oğuz, "2015-2018 Yılları Arasında Beçin Kazılarında Ortaya Çıkan Seramikler," *XXIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Edirne: 2021), 185-197.

7 Kadir Pektaş, "Beçin Kalesi Kazısı 2014-2015 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları," *XX. Uluslararası Ortaçağ*

2015 yılı kazısında Kızıl Han'ın güneydoğusunda hafif eğimli engelin hemen ilerisinde, şapelin batısında, Seymenlik Kapısının kuzeybatı kısmındaki kazılara devam edilmiştir. BI 59, BJ 59, BI 60, BJ 60 ve BJ 61 açmalarından Bizans, Beylikler ve Osmanlı dönemine ait seramik kaplar, Çin porselenleri ve Seladonlar olmak üzere ithal pek çok obje kazı çalışmalarında ortaya çıkarılmıştır⁸.

Beçin'de 2016 yılında Seymenlik Kapısı yakınındaki surların bitişiğinde ve karşılama merkezindeki surlarda kazı çalışmalarına devam edilmiştir. 2016 yılı kazı buluntuları arasında yer alan seramikler genellikle sırsız, mika ve küçük siyah ile beyaz renkli taşçıklarla çok katkılı, gözenekli ve kırmızı hamurlu örneklerdir⁹. Bu örneklerin dışında sayılı olsa da yeşil sırlı seramik kap da ele geçirilmiştir (*Resim 2*).

Resim 2: Yeşil Tek Renk Sırlı Seramik.

Seymenlik Kapısı civarında ve İç Kale'de devam eden kazılarda 2017 yılında Bizans, Beylikler ve Osmanlı dönemine ait seramikler ele geçirilmiştir. Yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak pişirme kabı, testi, ibrik, sürahi ve küp gibi günlük kullanıma yönelik farklı türdeki sırsız seramik parçaları bulunmuştur¹⁰.

Beçin Kalesi'nde 2018 yapılan kazı çalışmaları daha önceden yoğun seramik buluntuların geldiği Seymenlik Kapısı yakınındaki alanda ve Yelli Cami ve çevresinde yoğunlaşmış¹¹ ve bu dönemde de Beylikler ve Osmanlı dönemine ait fragmanlar şeklinde seramik parçalarına ulaşılmıştır.

Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, (Sakarya: 2016), 2.

8 Pektaş, "Beçin Kalesi Kazısı 2014-2015 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları," 2-3.

9 Kadir Pektaş, "Beçin Kalesi 2016 Yılı Kazısı ve Buluntuları Üzerine," *Akdeniz Sanat* 13, (2019), 502-503.

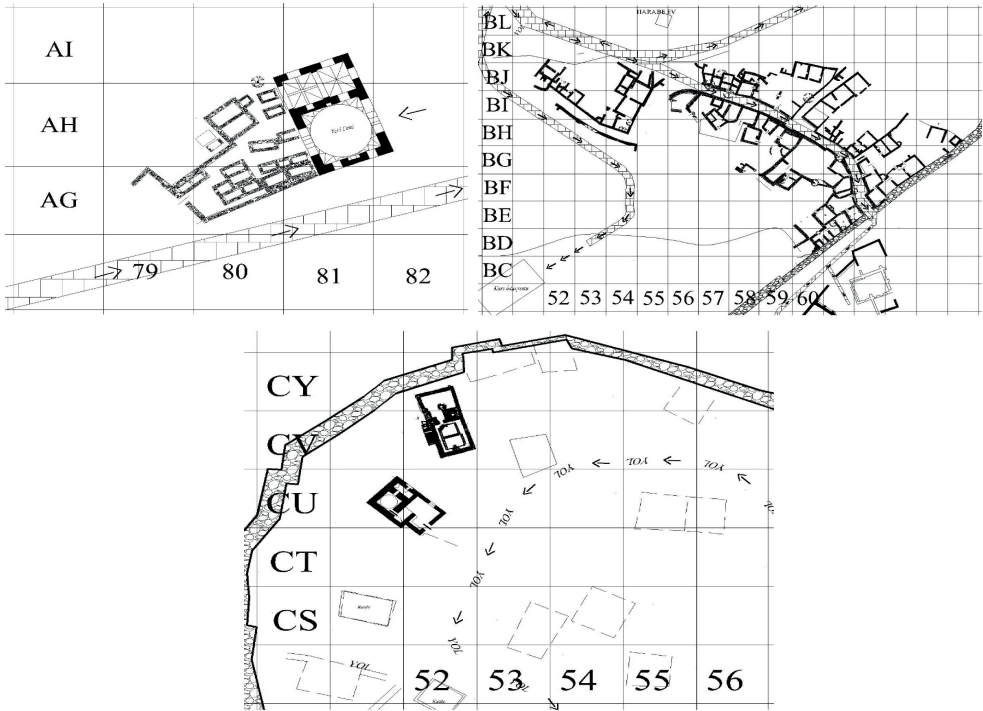
10 Kadir Pektaş, Saim Cirtil ve Banu Büyükgün, "Beçin Kalesi 2017 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları," *40. Kazı Sonuçları Toplantısı 1*, (Çanakkale: 2018), 507-518.

11 Kadir Pektaş, Saim Cirtil ve Banu Büyükgün Çelebi, "Beçin Kalesi 2018 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları," *41. Kazı Sonuçları Toplantısı 2*, (Diyarbakır: 2019), 21-34.

2019 yılı kazı çalışmalarında, BG-61, BG-58, BG-59, BH-58, BI-57 ve BI-58 açmalarında ve bu açmaların çevresinde temizlik çalışmaları yapılmıştır. Bahsi geçen plan karelerinde yapılan kazılar sonucu geçen yıllarda kazılan alanların devamı niteliğinde sivil mimari örnekleri bulunmuştur. Tüm bu çalışma alanlarında tek renk sırlı seramikler, Milet işi kap parçaları ve çok sayıda sırsız kap fragmanları çıkartılmıştır.

2020 yılı kazı programı doğrultusunda, önceki yıllarda başlanılan şehir surlarının kuzeybatı yönünde Seymenlik Kapısı yakınlarında yer alan konut bölgesinde (BH-57, BI-56, BI-57 plan kareleri) ve İç Kale Hamamı'nın kuzeydoğu yönünde kalan alanda (CV-53, CV-52, CY-52 plan kareleri) kazı çalışmalarına devam edilmiştir. Bu alanlarda sırlı ve sırsız farklı teknik ve formlarda seramik objeler ele geçirilmiştir.

2021 kazı çalışmalarında daha önceden açılan mekânlardaki çalışmalara devam edilmiş olup İç Kale'deki yapı topluluklarının birbiriyle ilişkisini ve dönem farklarını anlamak için CV-52, CV-53, CY-52 plan karelerinde kazı yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan kazılar neticesinde çeşitli metal objeler, sikkeler ile sırlı-sırsız birçok seramik obje ele geçmiştir. Bunların yanı sıra lüleler, boncuklar, ok uçları da kazı çalışmaları sırasında çıkarılmıştır (çizim 1).

Çizim 1: Beçin Kalesi Yelli Cami, Sivil Mimari Yapıları (Seymenlik Yanı), İç Kale Kare Plan Şemaları.

Tek Renk Sırlı Seramik Kaplar

Günlük hayatta sıklıkla tercih edilmeleri ve uygulamasının kolay olmasından dolayı üretimi çok fazla olan tek renk sırlı seramikler, Anadolu'daki Türk-İslam Dönemi kazılarında yoğun bir biçimde çıkarılan grupların başında gelmektedir¹². Beçin Kale Kazısı buluntuları arasında yer alan bu teknikteki seramikler dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar: Açık formlu derin servis kapları (*kâse*), açık formlu sığ servis kapları (*tabak*), kapalı formlu mutfak kapları (*testi*) ve silindirik formlu aydınlatma amaçlı (*kandil*) kullanılan kaplardır.

Beçin Kazısında ortaya çıkarılan tek renk sırlı seramiklerde ortak bir üslup yakalamak mümkündür. Tek renk sırlı seramik örneklerinin hepsi kırmızı hamurludur. Hamur, mika, kireç, kuvars ve küçük taşçıklarla orta katkılı sert ve az gözeneklidir. Sırda hâkim renk yeşil renk olmakla birlikte, sarı ve nadiren koyu kobalt mavi, patlıcan moru da görülen renkler arasındadır. Çalışmada incelenen seramiklerde sır kabın içine tamamen uygulanırken dış kısımlarda bir parmak kalınlığında (genellikle 1-5 cm) ağızdan taşırılmıştır. Tek renk sırlı kaplardaki sır ise genellikle çok parlak olmayan, mat özellikli ve çatlaklar oluşturacak şekilde uygulanmıştır. Bunun haricinde çalışmada, parlak ve kaygan olan örnekler sayılı olsa da mevcuttur. Dış yüzeylerde ise astar genellikle tercih edilmemekle birlikte iç kısımların hepsinde uygulanmıştır. Astar da genellikle krem ve tonları tercih edilmiştir.

Beçin kazılarında gün yüzüne çıkarılan tek renk sırlı seramik kaplar, Anadolu'da Hasankeyf, Ahlat, Samsat, İznik gibi başlıca seramik merkezleriyle uyumlu formlara sahiptir. Bundan dolayı, Anadolu'nun doğusundan batısına kadar farklı coğrafi bölgelerde çıkarılan bu seramiklerin üretim merkezlerinin tespiti ise oldukça zordur. Bununla birlikte takriben 13. ve 15. yüzyıllar arasında varlığını sürdüren Bizans, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Erken Osmanlı dönemine ait kapların net tarihinin belirlenmesi de en az üretim merkezinin tespiti kadar tartışmaya açık bir konudur. Ebru Parman¹³, Ortaçağ'a denk gelen çok katmanlı ve birbirinden etkilenmiş bu dönem seramiklerini, "Geçiş Dönemi Seramikleri" olarak adlandırmaktadır.

Anadolu'daki diğer kale kazılarından birisi olan Amasya Harşena Kalesi Kızlar Sarayı Kazılarında da çok sayıda tek renk sırlı seramik kap ele geçirilmiştir. Emine Naza Dönmez¹⁴, ele geçen Türk İslam dönemi sırlı seramiklerini Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemine tarihlendirmektedir. Özellikle tek renk sırlı seramiklerinin Anadolu Selçuklu Döneminden Osmanlı'ya kadar kesintisiz bir şekilde devam etmesinin tarihlendirmede yaşattığı zorlukları ve Ortaçağ seramiklerinin bir kısmının Bizans mı yoksa Türk dönemi mi olduğunun da kestirilmesinin güç olduğunu da dile getirmektedir.

12 Nurşen Özkul Fındık, *Hasankeyf Seramikleri*, (Ankara: 2008), 27; Gülgün Yılmaz, *Edirne Müzesi Osmanlı Seramikleri Zindanaltı Buluntuları*, (Edirne: 2012), 18.

13 Ebru Parman, "Ayasuluk'ta Bulunan Sırlı Bizans Keramikleri", *Bedrettin Cömert'e Armağan* içinde, (İstanbul: 1980), 321-340.

14 Emine Naza Dönmez, *Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Türk Dönemi Seramikleri*, (İstanbul: 2021), 17-18.

Akdeniz'in önemli yerleşim yerlerinden biri olan Silifke Kalesinde de benzer örnekler tespit edilmiştir. Arkeolojik kazılar neticesinde çıkarılan tek renk sırlı seramik buluntularının tıpkı diğer merkezlerdeki örneklerle benzeştiği görülmektedir. Kırmızı hamurlu, katkı maddeli, ağırlıklı olarak yeşil sır uygulaması yapılmış seramiklerin Bizans, Karamanoğlu ve Osmanlı Dönemine ait örnekler olduğu söylenmektedir¹⁵. Bursa'nın İznik İlçesinde sürdürülen, İmparator Traianus için inşa edilen İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında ve İznik Çini Fırınları Kazılarında¹⁶ da Beçin Kale Kazısında ortaya çıkarılan örneklerle hem form hem de renk açısından birebir tek renk sırlı seramik örneklerinin olması bu dönemin tarihlendirmesinin ne kadar zor olduğunu bir başka göstergesidir¹⁷.

Beçin Kalesi Kazısı seramikleri üzerine daha önceden akademik çalışmalar yapan Sevinç Gök İpekçioğlu, Beçin kazılarında seramik üretimine ilişkin net olarak veri olmadığı ve bu nedenle seramiklerin başka yerde üretildiği hususu üzerinde durmaktadır. Özellikle, Mentеше Beyliği'nin önemli merkezlerinden biri olan Balat'taki İlyas Bey Külliyesi'nde 2007 ve 2008 yıllarındaki kazılarda bulunan seramikler ile Beçin Kale Kazısından ortaya çıkarılan seramiklerin benzerliklerine dikkat çekmektedir. İpekçioğlu, Balat'ta yapılan arkeolojik çalışmalarda çıkan bilimsel verilerin öncülüğünde burada seramik üretimi olduğunu kanıtlamıştır. Tüm bu bilgiler doğrultusunda seramiklerin Balat'ta üretilip, Beçin'e getirilmiş olması yüksek bir ihtimaldir¹⁸. 2021 yılı Beçin Kalesi Kazısı çalışmalarında üçayak çıkması¹⁹ akıllarda soru işareti bıraksa da üçayakların devamının gelmemesi soruları bu dönemde rafa kaldırmıştır (*Resim 3*).

Resim 3: 2021 Buluntuları Arasında Yer Alan Üçayak.

-
- 15 Ali Boran ve Razan Aykaç, *Silifke Kalesi Kazısı Buluntuları 2010-2020*, (İstanbul: 2021), 394.
 16 Belgin Demirsar Arlı, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları," *39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3*, (Bursa 2017), 449.
 17 Nurşen Özkul Fındık, *İznik Roma Tiyatrosu Kazısı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, (Ankara: 2001), 126-133.
 18 Sevinç Gök Gürhan, "1995-2009 Yılları Arasında Beçin Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi," 45; Sevinç Gök Gürhan, "Balat İlyas Bey Külliyesi Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi," *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Denizli: 2009), 293.
 19 Günümüze tam olarak ulaşmayan parçanın üçayak olduğu tahmin edilmektedir. Ancak parçanın üst tarafının hafif bombeli olması nedeniyle üçayak olmayacağına dair şüpheler de bulunmaktadır.

Bitlis Kalesi Kazısı seramikleri üzerine çalışmaları bulunan Gülsen Baş da tek renk sırlı seramiklerde yerel üretim noktasına dikkat çekmektedir. Günlük olarak sıklıkla tercih edilen tek renk sırlı seramiklerin yoğun talep nedeniyle yerli üretim koşullarında, seri bir biçimde üretildiğini, ayrıca kazılarda sayıca çok çıkması ve tek düze nitelikte olmasını bu düşüncesine kanıt olarak göstermektedir²⁰.

Sonuç olarak, tüm bu bilgiler ışığında Ortaçağ seramiklerini dönem ya da teknik özelliklere bakılmaksızın bir bütün halinde ele almamız gerekmektedir. Birbirleri ile ticari, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak etkileşim içinde olan Beylikler döneminin seramiklerinde benzer teknoloji ve teknikleri kullandıkları aşikârdır. Ayrıca ticaret, istilalar, göçler ve sıklıkla değişen siyasi sınırlara bağlı olarak seramiklerin ve ustaların hareket halinde olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu hareketlerin doğal sonucu olarak da bölgeler ve toplumlar arası etkileşim yoğunlaşmıştır. Böylesine iç içe geçmiş ilişkilerin arasında neyin kime ait olduğunu anlamak ise neredeyse imkânsız hale gelmiştir²¹.

Tek Renk Sırlı Seramik Kapların Form Özellikleri

Beçin Kazısında ortaya çıkarılan tek renk sırlı seramiklerin form tipolojileri, Anadolu topraklarında yapılan diğer Türk Dönemi kazı çalışmalarındaki örneklerle karşılaştırma yapılarak belirlenmiştir. Ancak seramik kapların formları üzerine yapılan bu akademik çalışmalarda ortak bir tipoloji diline ulaşılamaması dikkat çekicidir. Bu belirsizlik özellikle kâse ya da çanak adı verilen sıvı ya da katı yiyeceklerin konulduğu kapların gövde biçimlerinde yaşanmaktadır. “Küresel gövdeli”, “yarı küresel gövdeli”, “konik gövdeli” ve “yarı konik gövdeli” şeklinde başlıklara ayrılan gövde profilleri, kaynaklarda neredeyse birbirine birebir benzeyen örnekler olmasına rağmen sınıflandırma yapılırken farklı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bunun aksine kapların ağız profilinde terminoloji birliği (içe çekik, dışa çekik vb.) görüldüğünü eklemekte de fayda vardır. Beylikler ve erken Osmanlı dönemini kapsayan Ortaçağ seramikleri üzerine yapılan başlıca yayınlarda bazı yazarlar, kapların ayrıntılı tanımını yaparak kapları belirli alt başlıklara ayırmamıştır. Alanında uzman diğer kişiler ise daha önceden de bahsi geçtiği gibi alışlagelmiş gövde profillerine göre ayırt etmeyi tercih etmiştir.

Nakış Karamağaralı²² gövde profillerini *düz kenarlı*, *iç bükey köşesiz* ve *içbükey köşeli* kaplar olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. *Düz kenarlı kapları* “kabın kaideye yakın alt kısmında, gövdenin hemen başlangıcında köşe yaptıktan sonra ağıza kadar düz olarak açılarak çıkan, ağız kısmının da gövdeyi takip ederek düz sonuçlandığı kap formu” olarak tanımlamaktadır. *İç bükey köşesiz kaplar* “kaideden sonra hiç köşe yapmadan içe doğru dairesel profil çizen kaplar”; *dış bükey köşeli kapları* ise “genellikle ağıza yakın yerde, bazen de gövdenin ortalarında köşe yaptıktan sonra dik çıkan veya içe dönüp daralan ya da dışa dönüp açılan kenarlara sahip

20 Gülsen Baş, *Bitlis Kalesi Kazısı Sırlı Seramikleri 2004-2012*, (Ankara: 2012), 139.

21 Nurşen Özkul Fındık, *İznik Sırlı Seramikleri. Roma Tiyatrosu Kazısı (1980-1995)*, (Ankara: 2014), 141.

22 Nakış Karamağaralı, “Ahlal Sırlı Seramikleri,” *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı* içinde, (Ankara: 2007), 140.

kaplar” olarak ifade etmiştir. Daha teknik bir tanım ile kapları sınıflandıran Karamağaralı küresel, yarı küresel ya da konik gövdeli gibi form özelliklerini belirtmeyip, ağız kısmını temel alarak bir sınıflandırma yapmayı uygun görmüştür.

Sevinç Gök İpekçioğlu, Akşehir Kurtarma Kazısında çıkan seramikleri kaleme aldığı makalesinde²³ derin kaplar olarak ele aldığı kâse ve çanak formlu seramikleri, “*konik kademeli çukur gövdeli*”, “*konik çukur gövdeli*”, “*yarı küresel gövdeli*”, “*yayvan gövdeli ve kademeli çukur gövdeli*” olmak üzere çeşitli gruplara ayırmıştır. Yine bu sınıflandırmanın benzerini Manisa Gülgün Hatun Hamamı temizlik çalışmaları esnasında çıkarılan seramikleri için de kullanmıştır²⁴.

Gülşen Baş, Bitlis Kalesi kazısından çıkan seramikleri “*konik gövdeli*”, “*kademeli konik gövdeli*” ve “*yarı küresel gövdeli*” olarak sınıflandırmıştır²⁵. Yine Bitlis Kale Kazısı 2018-2019 seramik buluntularının incelendiği kitapta²⁶ ise gövde formları “*oval*” ve “*konik*” olarak başlıca iki grupta tasnif edilmiştir. Konik gövdeli kâse formları ana başlığı altında, “*gövde ile ağız kısmı geçişsiz formlar*”, “*gövde ile ağız kısmı yumuşak geçişli formlar*”, “*gövde ile ağız kısmı keskin geçişli formlar*” olmak üzere üç alt başlık ile detaylandırılmıştır. Bu ayırımın yapılmasındaki temel kıstas ise formların gövdeden ağız kısmına geçişte yarattığı farklılıklardır.

Nurşen Özkul Fındık Hasankeyf kazısında çıkan kâseleri on iki farklı tipe ayırarak ayrıntılı bir tipoloji çalışması yapmıştır²⁷. Tip K1, K2 ve K3 Beçin seramiklerinin formları ile benzerlik göstermektedir. Bu tiplerde gövde şekilleri başlıca “*yarı küresel*” ve “*konik*” olarak ayrılmaktadır. Bu ayırımın yapılmasındaki temel kıstas ise, dipten dışa doğru açılan cidar kısmının profil yaparak yuvarlatılmış hattı kesin bir şekilde kırması ile konik biçime dönüşmesidir.

Gevale Kalesi Kazılarında ortaya çıkarılan seramik kâselerin gövdesi ise temel olarak “*küresel*” ve “*konik gövdeli*” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Gövde ve ağız profillerine göre çeşitli alt gruplara ayrılan seramiklerde gruplandırma ise şu şekilde yapılmıştır: “*(a) küresel gövdeli, dışa çekik konik kenar ağızlı, halka kaideli, (b) küresel gövdeli, halka kaideli, (c) konik gövdeli, iç büküye profilli, ağız dik kenarlı, halka kaideli ve (d) konik gövdeli, dışa genişleyen ağızlı kâseler*”²⁸.

St. Jean (Aziz Yuhanna) Kilisesi Atrium Kazılarında bulunan tek renk sırlı seramik eserlerde, özellikle yeşil renk, kapların formları yarı küresel gövdeli olarak betimlenmiştir. Kazıdan çıkan seramiklerin (Kat no. 2.1, 2.2) Beçin seramikleriyle benzeşen örnekteki seramik kapların, kalabalık grupların yemek yediği sofralar için uygun boyutta olduğu da bilinmektedir²⁹.

23 Sevinç Gök Gürhan, “Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri,” *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, (İstanbul: 2007), 160.

24 Sevinç Gök Gürhan, *Bir Seramik Definesinin Öyküsü: Saruhan Beyliği’nin Mirası Manisa Gülgün Hatun Hamamı Seramikleri*, (Manisa: 2011), 119; Sevinç Gök Gürhan, “Beylikler Dönemine Ait Sgraffito Teknikli ve Tek Renk Sırlı Kaplar,” *Sanat Tarihi Dergisi* 17, (Ekim 2008), 61-63.

25 Gülşen Baş, *Bitlis Kalesi Kazısı Sırlı Seramikleri 2004-2012*, 126.

26 Korkmaz Şen ve Yunus Emre Karasu, *Arkeolojik Veriler Işığında Bitlis Kale Kazısı Seramik Buluntuları (2018-2019 Yılı Kazı Dönemi)*, (İstanbul: 2021), 60.

27 Nurşen Özkul Fındık, *Hasankeyf Seramikleri (2004-2006)*, (Ankara: 2008), 22.

28 Hasan Hüseyin Özdeniz ve Zekeriya Şimşir, “Gevale Kazılarında Ortaya Çıkarılan Seramiklerde Kap Formları,” *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 5, (2020), 65.

29 Gülgün Yılmaz, “St. Jean (Aziz Yuhanna) Kilisesi Atrium Kazılarında Bulunan Seramik Eserler,” *Mustafa*

Erken Osmanlı Döneminin önemli bir seramik grubu olan kırmızı hamurlu Milet işi seramikleri de form olarak Beçin seramikleri ile örtüşmektedir. Farklı kaynaklardan topladığı Milet işi seramik örnekleriyle tipoloji çalışması yapan Turgay Polat, makalesinde kâseleri “küresel” ve “konik” olmak üzere iki ana başlık altında toplamıştır³⁰. On üç alt başlık ise ağız profillerine göre çeşitlendirilmiştir. Yine aynı yazarın Erzincan Müzesi’nde sergilenen tek renk sırlı seramikler ile ilgili makalesinde de kap formları “küresel” ve “konik” gövdeli olarak ayrılmıştır³¹.

Tire Kutu Han Kazısında da çanak ve kâselere ait olduğu tahmin edilen tek renk sırlı seramik parçalar ortaya çıkarılmıştır. Kazılar esnasında ele geçirilen sağlam kâse, “kademeli konik gövdeli” ve geniş dışa çekik ağız kenarlı olarak sınıflandırılmıştır. Bu ayırım yapılırken halka kaideli kapların kaidelerinin genel olarak dışa açılan bir duruşa sahip olduğu vurgulanmıştır. Kazı buluntularının toplu bir değerlendirilmesi yapılarak kısmen ulaşılabilmiş gövde formları dikkate alındığında, Anadolu’nun doğu ve batısındaki seramik üretim merkezlerinde Ortaçağ buluntularının formlarından farklı olmadığı da tespitler arasında sayılabilmektedir. Fakat bu kazıdan çıkan tek renk sırlı seramiklerde tarihlendirme olarak net bir ayırım yapılması dikkat çekicidir. Osmanlı dönemi tek renk sırlı seramiklerin gerek kaide formu ve yükseklikleri gerekse bezeme özellikleri dikkate alındığında Beylikler Dönemi tek renk sırlı kâselerde tamamen ayrıldığı kanısı örneklerle desteklenerek açıklanmıştır. Özellikle alçak kaideli seramik grubunu iç yüzeylerde seramiklerin merkezinde dikkati çeken tekli, çiftli ya da üçlü halkaların bu dönemin en belirgin özelliği olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu gruptaki seramiklerin sır renklerinin Beylikler Dönemi sırlı seramikleri ile benzer olsa da hamur rengi ve yapısı bakımından farklılık gösterdiği de eklenmiştir³². Yine aynı yazar Edirne Yemiş Kapanı Kazısında çıkarılan erken dönem Osmanlı seramiklerinin geç dönem seramiklerinden daha koyu kırmızı renkli olduğunu tespit etmiş ve seramiklerin dönemlerini bu yöntemle ayırmıştır³³.

Beçin Kalesi Kazısı seramiklerinde ise kâselerin gövdelerini “yarı küresel” olarak sınıflandırılması uygun görülmüştür. Çünkü bu kaplar gövdeden ağız kısmına doğru hafifçe kıvrılmakta ve ağız kenarı konik bir şekilde açılmaktadır. Gövde ve ağız arasında yuvarlatılmış cidar kısmı, yukarı doğru çıktıkça kırılmakta ve kabı konik bir biçime dönüştürmektedir. Yani kaplar ne tam kürevi yuvarlak formda ne de tam olarak konik şekildedir. Yarı küresel gövdeli olarak ayrılan gövde formlarında, ağız kısımları içe çekik ve dışa çekik olmak üzere alt başlıklara ayrılarak örnekler dâhilinde ayrıntılı bir sınıflandırma çalışması yapılmıştır.

Büyükkolancı’ya Armağan içinde, (İstanbul: 2015), 768-772.

30 Turgay Polat, “Milet İşi Seramiklerde Form Tipolojisi Üzerine Bir Deneme,” *Sanat Tarihi Dergisi* 25, (Ekim 2016), 213-247.

31 Turgay Polat, “Erzincan Müzesi’nde Sergilenen Sgraffito ve Tek Renk Sırlı Ortaçağ Seramiklerinin Buluntu Yeri ve Köken Problemi Üzerine Bir Değerlendirme,” *Akdeniz Sanat* 13, (2019), 823-824.

32 Hasan Uçar ve Aygül Uçar, “Tire Kutu Han Kazısı Beylikler ve Osmanlı Dönemi Seramikleri,” *Sanat Tarihi Dergisi* 27, (Nisan 2018), 7-11.

33 Hasan Uçar, “Edirne Yemiş Kapanı Kazısından Bir Grup Osmanlı Seramiği,” *Yaşar Erdemir’e Armağan Sanat Tarihi Yazıları* içinde, (Konya: 2019), 515-516.

Kâseler

Ortaçağ arkeolojisindeki örneklerden görüleceği üzere kırmızı hamurlu tek renk sırlı kâseler, 14. yüzyıldan itibaren büyük boyutlarda, yarı küresel gövdeli ve derin bir biçimde yapılmıştır. Bu kapların formu birden fazla kişinin yemek yemesini sağlayabilecek şekildedir. Bunun yanı sıra tek renk sırlı kaplarda yoğunlaşan ve özellikle İran etkili konik formlu kâseler de fazlaca görülen örnekler arasındadır³⁴. Bizans örneklerinde ise bireysel yemek alışkanlıklarına işaret eden daha küçük ölçekli örnekler mevcuttur³⁵. Lale Doğer, Bizans dönemi seramiklerinin boyutlarının seramik endüstrisindeki gelişmelere bağlı olarak değiştiğini de eklemektedir. Fırınlamanın üçayakların kalın, cidarlı, büyük ve geniş formlu seramik kâseleri taşımak için güvenli olmaması nedeniyle kapların boyutunun küçültülüp daha fazla sayıda seramik kabın aynı anda fırımlandığı söylemektedir. Böylece hem yerden tasarruf edilmiş hem de daha fazla kabın aynı anda fırınlarda pişirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca Doğer, Bizans'ın son zamanlarında yaşanan Latin İstilasının yarattığı ekonomik çöküş ile insanların çorba ve et suyuna dayalı ucuz yiyeceklere rağbet ettiğini ve tasarruf amacıyla daha küçük kaplarda yemek yenildiğini de eklemiştir³⁶. Beylikler, Bizans ve erken dönem Osmanlı seramiklerinde yaşanan boyut farklılıklarının altında tüm bu sayılan sebepler yatmaktadır.

İncelenen tüm tek renkli sırlı seramiklerin içi tamamen sırlı kaplanmış olmasına rağmen dış yüzeylerinde farklı uygulamalar dikkat çekmektedir. Dış yüzeyde sır ya hiç yapılmamış ya da kâsenin ağız kısmından aşağı doğru taşırılmıştır. Astar uygulaması tüm seramiklerde görülürken sır renginde hâkim renk yeşil ve tonlarıdır. Bunun haricinde sarı, koyu kobalt mavi ve patlıcan moru da görülen renkler arasında yer almaktadır. Tek renk sırlı seramik grubundaki kâselerin bazılarının iç kısımlarında ise üçayak izine rastlanılmaktadır (*Resim 4*). Lale Bulut üçayak izlerinin bu tür kaplarda bulunmasının nedenini, bu grubun ithal edilecek kadar lüks seramikler olmamasına ve bu nedenle bunların özensiz biçimde yapılmış olabileceğine vurgu yapmaktadır³⁷. Halkın beğenisini yansıtan, işçilik ve bezeme açısından çok da kaliteli olmayan bu seramiklerin dağılmış renk, düşük kalite sırlı ya da üçayak izleri ile yapılmış olmasının alıcı tarafından büyük bir sorun oluşturmadığı tahmin edilmektedir. Ayrıca bu tür üçayak izli kapların varlığı yerel üretimin varlığını da gösteren önemli işaretlerdir³⁸.

34 Özkul Fındık, *İzmit Roma Tiyatrosu*, 311.

35 Özkul Fındık, *İzmit Sırlı Seramikleri*, 142.

36 Lale Doğer, "İşlev, Teknik ve Estetik Değerlendirmelerle Bizans Günlük Yaşamında Sırlı Seramik," *IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri, (26-28 Kasım 2007 Eskişehir), Bildiriler Kitabı*, (İstanbul: 2007), 718.

37 Lale Bulut, "Samsat Kazısı Buluntuları," *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı* içinde, (Ankara: 2007), 185.

38 Meryem Acara Eser, "Divriği Kale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Sonuçlar ve Yerel Üretim İzleri," *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37, (Haziran 2020), 150-151.

Resim 4: Ç15-BJ58-338 Envanter Numaralı Sırlı Dip Parçası.

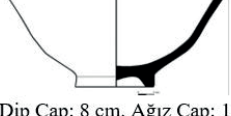
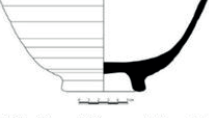

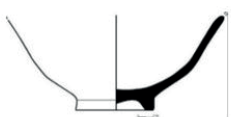
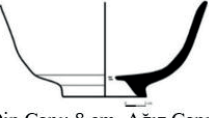

Kazılarda en yoğun olarak görülen form tipi tam ya da parçalar halinde çıkarılan kâselerdir. Tam form veren ya da tama yakın seramik kâseler üzerinden tipoloji çalışması yapılmış ve başlıca “Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Halka Kaideli Çukur Kâseler (Tip 1)”; “Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Düz Dipli Çukur Kâseler (Tip 2)” “Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Halka Kaideli Kâseler (Tip 3)”; “Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Konik Ağız Kenarlı, Halka Kaideli Kâseler (Tip 4)”; “Konik Gövdeli, Düz Dipli Seramik Kaplar (Tip 5)” olmak üzere beş tip tespit edilmiştir.

TİP 1: Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Halka Kaideli Çukur Kâseler

Çalışma kapsamında 8 örnek incelenmiştir. Bu gruptaki seramik kâseler genel olarak orta büyüklüktedir. Dip çapları 7- 9 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Kapların ortalama ağız çapları 18-22 cm. yükseklikleri ise 8-11 cm. arasındadır. Sarı ve yeşil sır bu kaplarda kullanılan başlıca renklerdir. Kaplar genel anlamda bezemesizdir.

Bu başlık altında toplanan kapların gövdeleri ağız kısmına doğru hafifçe kıvrılmakta ve ağız kenarına doğru konik bir şekilde açılmaktadır. Şişkin gövdeye sahip olan bu kaplar hafifçe dışa kıvrılmış olup basit ağız kenarlıdır (*Tablo 1*).

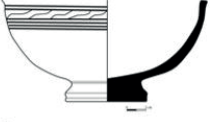

Tablo 1: Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Halka Kaideli Çukur Kâse Örnekleri

 <p>1. Dip Çap:8.3 cm. Ağız Çap: 20.4 cm. Yükseklik:11.3 cm.</p>	 <p>1. BÇ14-1/E</p>	 <p>3. Dip Çap: 8 cm. Ağız Çap: 18.4 cm. Yükseklik: 10.2 cm.</p>
 <p>2. Dip Çap:7.4 cm. Ağız Çap: 19.3 cm. Yükseklik:10.2 cm.</p>	 <p>2. BÇ14-1F (V-VI-d)-397</p>	 <p>3. BÇ15-BI59-331</p>
 <p>4. Dip Çap:7.9 cm. Ağız Çap: 20.6 cm.Yükseklik:10.4 cm</p>	 <p>4. BÇ14-1/F-395</p>	 <p>7. Dip Çap: 9 cm. Ağız Çap: 22.4 cm.Yükseklik: 10.5 cm.</p>
 <p>5. Dip Çapı: 8 cm. Ağız Çapı: 21 cm. Yükseklik: 8.9 cm.</p>	 <p>5. BÇ18-BI58-653</p>	
 <p>6. Dip Çap: 7.7 cm. Ağız Çap: 22.2 cm. Yükseklik: 11 cm.</p>	 <p>6. BÇ15-BJ58-330</p>	 <p>7. BÇ16-Karşılama Merkezi Sur Duvarı</p>

TİP 2: Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Düz Dipli Çukur Kâseler

Çalışmada tek bir örnekle yer alan bu gruptaki kap, Tip 1 ile neredeyse aynı form özelliklerine sahiptir. Farkı belirleyen özellik ise kabın düz dipli olmasıdır. 2021 buluntuları arasında yer alan BÇ21-CT55-30 envanter numaralı yeşil sırlı kabın dış yüzeyinde, ağız kısmı seviyesinde, astarın kazınmasıyla ortaya çıkarılan kazıma tekniğinde yapılmış meander motifi yer almaktadır. Ayrıca kabın dış kısmında gelişigüzel sürülmüş patlıcan moru sır kalıntıları da görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2: Yarı Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Ağızlı, Düz Dipli Çukur Kâse Örneği

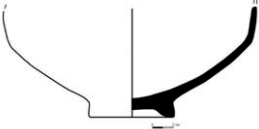

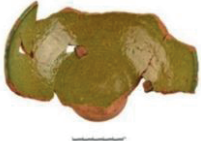
 <p>1. Dip Çap: 8cm Ağız Çap: 20cm Yükseklik:10.4 cm</p>	 <p>1. BÇ21-CT55-30</p>	 <p>1. BÇ21-CT55-30</p>
---	--	---

TİP 3: Yarı Küresel Gövdeli, İçe Çekik Ağızlı, Halka Kaideli Kâseler

Çalışma kapsamında 2 örnek incelenmiştir. Seramik kâselerin dip kısımları 6-8 cm. arasındadır. Ağız çapları 18-19 cm. yükseklikleri ise 8-10 cm. arasında değişmektedir.

Bu grupta yer alan kaplar fragmanlar halinde çıkarılmış ve tümlenmiştir. Küresel gövdeli bu kapların ağız kenarına doğru içeri doğru kademelendirme görülmekte ve ağız kısmı içe doğru açılmaktadır. Kaplarda yeşil ve tonlarında sır uygulaması yapılmıştır (Tablo 3).

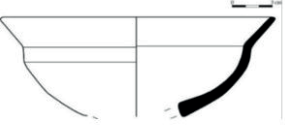

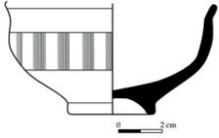

Tablo 3: Yarı Küresel Gövdeli, İçe Çekik Ağızlı, Halka Kaideli Kâse Örnekleri

 <p>1. Dip Çap:8 cm. Ağız Çap: 19.2 cm. Yükseklik:10.5 cm.</p>	 <p>1. BÇ15-BJ60/BJ58-333</p>
 <p>2. Dip Çap: 6cm. Ağız Çap: 18.2 Yükseklik: 8.1 cm.</p>	 <p>2. BÇ18-AH80-588</p>

TİP 4: Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Konik Ağız Kenarlı, Halka Kaideli Kâseler

Bu grupta 3 örnek yer almaktadır. İki kâsenin dip kısımları mevcut olmasa da diğer örneklerle kıyaslama yapıldığında halka kaideli olabileceği tahmin edilmektedir. Diğer parça ise neredeyse tamdır. Ağız çapları 19-20 cm. yükseklikleri 5-7 cm. arasında değişmektedir. Bu tip kâselerde ağız kenarı dışa çekik konik bir şekilde açılmakta ve gövde kısmı hafif iç bükey bir form almaktadır. BÇ21 CT55 kabın dış yüzeyinde ağız kısmı seviyesinde kazıma tekniğinde, boyuna çizgisel üslupta yapılmış bezemeler yer almaktadır (Tablo 4).

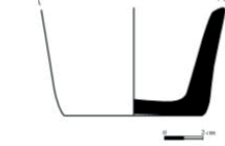

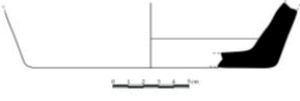
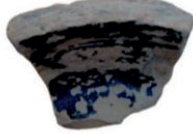
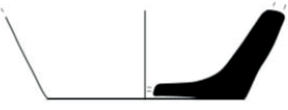

Tablo 4: Küresel Gövdeli, Dışa Çekik Konik Ağz Kenarlı, Halka Kaideli Kâse Örnekleri

 <p>1. Ağz Çapı: 19 cm. Yükseklik: 7.5 cm.</p>	 <p>1. BÇ18-BH59-614</p>
 <p>2. Ağz Çapı: 20.2 cm. Yükseklik: 5.2 cm.</p>	 <p>2. BÇ20-CY52</p>
 <p>3. Dip Çap: 7 cm, Ağz Çap: 19 cm Yükseklik: 9.8 cm</p>	 <p>3. BÇ21 CT55</p>

TİP 5: Konik Gövdeli, Düz Dipli Seramik Kaplar

Bu grupta 3 örnek incelenmiştir. Düz dipli, konik-dikey gövdeli, dışa doğru ağızları kalınlaşan kapların içinde sır kalıntıları yer almaktadır. Dip çapları 6-9 cm. arasında değişen kapların sır kalitesi oldukça bozuk ve düzensiz dağılımlıdır. İki örnekte yeşil ve tonları, bir örnekte ise koyu kobalt renkler tercih edilmiştir. Kapların iç kısmında ya da dış kısmında bezeme unsurları görülmemektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Konik Gövdeli, Düz Dipli Seramik Kaplar

 <p>1. Dip çap: 7cm. Yükseklik: 5.8 cm.</p>	 <p>1. BÇ18-BH59-615</p>
 <p>2. Dip Çap: 6.4 cm. Yükseklik: 4.3 cm.</p>	 <p>2. BÇ14-1/E</p>
 <p>3. Dip Çap: 9.6 cm Yükseklik: 5.5 cm</p>	 <p>3. BÇ15-Arazi kazı evi foseptik çukuru</p>

Tabaklar

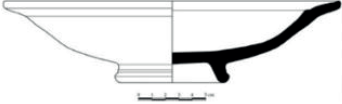

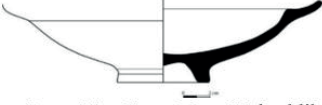

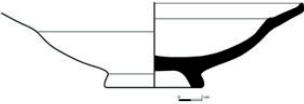

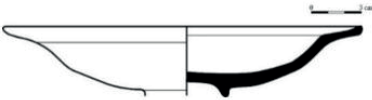

Arkeolojik kazılarda seramik kâselerden sonra form olarak en çok karşılaşılan tür tabaklardır. Yapılan bilimsel çalışmalarda tabaklarda ortak bir tipoloji dili yakalandığı görülmektedir. Tabaklar genellikle yayvan gövdeli, dışa çekik profilli ve halka dipli olarak sınıflandırılmıştır. Beçin Kalesi Kazısında ortaya çıkarılan sığ tabaklar, derin kâselere oranla daha az sayıdadır. İçi tamamen sırla kaplanan tabakların dış kısmı genellikle sırsız ya da ağızdan 1-5 cm arasında sırlı bir şekilde bırakılmıştır. Toplamda 6 adet tabak incelenmiştir. Tabakların hepsi yayvan gövdeli ve halka diplidir. Tabak kenarları ise dışa çekik ve geniş ağızlıdır. İncelenen örneklerin yalnız bir tanesinde dilimli ağız kenarı görülmektedir. Bu sebepten dolayı tabaklar Tip 1 ve Tip 2 olmak üzere ayrılmıştır.

Kaidesi ile birlikte tam form veren tabakların ağız çapları genellikle 21-25 cm. arasında değişirken; dip çapları 5-8 cm. yükseklikleri ise 4-7,5 cm. arasındadır. Kaidesi olmayan bir tabağın çapı da yine diğer örneklerle benzer ağız çapına (26 cm.) sahiptir. Mika, kireç ve küçük taşçılarla orta katkılı, az gözenekli kırmızı hamurlu tek renk sırlı tabaklarda beyaz astar üzerine hardal sarısı, yeşil ve krem rengi sır uygulaması görülmektedir.

TİP 1: Yayvan Gövdeli, Dışa Çekik Profilli, Geniş Ağızlı, Halka Kaideli Çukur Tabaklar

Bu grupta 5 örnek incelenmiştir. Tabaklarda hardal sarısı, yeşil ve tonları gibi alışılmış renklerin yanı sıra krem rengi sır uygulaması yapılmış bir örnekte yer almaktadır. BÇ20-CV52 numaralı örnekte sır bozulmuş ancak kalıntılar yer yer görülmektedir. Bu gruptaki tabakların ağız kenarı neredeyse 90 derecelik açı ile keskin bir profil yaparak iç bükey oluşturmaktadır. Seramiklerin cidarları ise dipten ağız kısmına doğru incelmektedir (Tablo 6).

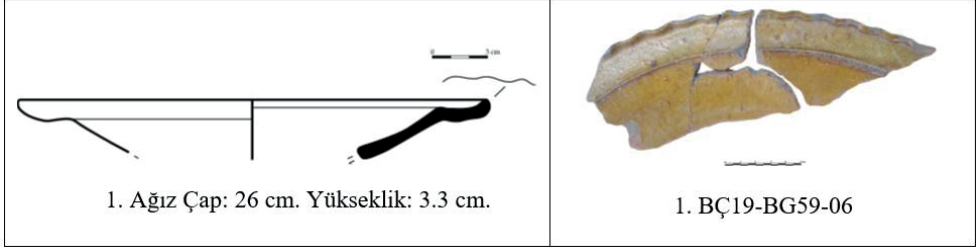
Tablo 6: Yayvan Gövdeli, Dışa Çekik Profilli, Geniş Ağızlı, Halka Kaideli Çukur Tabak Örnekleri

 <p>1. Dip Çapı: 7.5 cm Ağız Çapı: 25 cm. Yükseklik: 6.1 cm</p>	 <p>1. BÇ14-1/E -394</p>
 <p>2. Dip Çapı: 8 cm Ağız Çapı: 24 cm Yükseklik: 6.2 cm</p>	 <p>2. BÇ18-BH59-637</p>
 <p>3. Dip Çapı: 7 cm Ağız Çapı: 24 cm Yükseklik: 6.5 cm</p>	 <p>3. BÇ18-BH59-612</p>
 <p>4. Dip Çapı: 8 cm Ağız Çapı: 24 cm Yükseklik: 7.4 cm</p>	 <p>4. BÇ18-BI58-649</p>
 <p>5. Ağız Çapı: 21 cm Dip Çapı: 5 cm Yükseklik: 4.2 cm</p>	 <p>5. BÇ20-CV52</p>

TİP 2: Yayvan Gövdeli, Dışa Çekik Profilli, Dilimli Ağız Kenarlı Tabak

Bu grupta 1 örnek incelenmiştir. Tabak alt başlığındaki Tip 1'e form olarak benzetmekle birlikte tek fark, tabağın kenarının dilimli bir şekilde yapılmış olmasıdır (*Tablo 7*).

Tablo 7: Yayvan Gövdeli, Dışa Çekik Profilli, Dilimli Ağız Kenarlı Tabak Örneği

Testi

BÇ18-BI58-647 buluntu numaralı krem astar üzerine yeşil tek renk sırlı, şişkin küresel gövdeli, düz dipli testi kırık ve eksik parçaları olmasına rağmen neredeyse tam form vermektedir. 19 parçası birleştirilen testinin sır yüzeyinde dökülmeler görülmektedir. Dip çapı 12 cm. yüksekliği 27 cm. olan seramik kabın içerisinde taşçık, kuvars, mika ve kireç katkıları tespit edilmiştir. Kabın dış yüzeyinde dip kısmına yakın yere kadar sır ve astar katmanları görülmektedir. Testinin beş adet kulplu yeri belli olmakla birlikte, parçalar günümüze gelememiştir (*Tablo 8*).

Tablo 8: Yeşil Tek Renk Sırlı Testi

Kazı buluntularında ya da müzelerde karşımıza çıkan Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait sırlı testiler, genellikle tek ya da iki kulplu örneklerdir. Beçin Kalesi kazısında gün yüzüne çıkartılan beş kulplu sırlı testi ise nadir örnekler arasında yer almaktadır. Elazığ

Müzesi, New York Metropolitan Müzesi, British Müzesi ve Bağdat Müzesinde³⁹ Selçuklu dönemine atfedilen büyük boyutlu, beş kulplu ama sırsız örnekler görülmektedir.

Kandil

Tüme yakın bir şekilde ele geçirilen BÇ18-BH59-636 buluntu numaralı yeşil sırlı kandilin ağız kısmında kırıklar mevcuttur⁴⁰. Orta gözenekli, kırmızı hamurlu, pişmiş topraktan yapılmış kandilin içerisinde mika, taşçık ve kireç katkılı kandilin 14. ya da 15. yüzyılda üretildiği tahmin edilmektedir. Taban kısmı sırsız olan kandil geniş düz dipli, basık elips gövdeli, silindirik uzun boyunlu, hafif dışa çekik yuvarlak ağızlı ve tek kulpludur. Kandilin boyun kısmında dört sıra yivlendirme mevcuttur. Ortası yarık olan fitil deliği hazneden uzatılmıştır. Boyundan gövdeye bağlanan kulp, ağız kısmından gövdeye bağlanmıştır. Kandilin fitil deliğinde yanık (is) izleri, sırlarında yer yer dökülmeler mevcuttur. İslam dünyasının severek kullandığı kandilin benzer örneklerini pek çok özel koleksiyon, müze ya da kazı buluntularında⁴¹ görmek mümkündür (Tablo 9).

Tablo 9: Yeşil Tek Renk Sırlı Kandil

Sonuç

Beçin Kalesinde 1970'lerden bu yana arkeolojik kazı çalışmaları devam etmektedir. Başta İç Kale, Seymenlik Kapısı, Yelli Cami ve çevresinde gerçekleştirilen kazılarda ve Beçin şehrinin 14.

39 Gerald Reitlinger, "Unglazed Relief Pottery From Northern Mesopotamia," *Ars Islamica*, (1951) 17-19.

40 Pektaş, Cirtel ve Büyükgün Çelebi, "Beçin Kalesi 2018 Yılı," 21-34.

41 Razan Aykaç, *Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandilleri*, (Konya: 2017), 55, 61, 76.

Kolektif, *Alaeddin'in Lambası Anadolu'da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad*, (İstanbul: 2001), 104; Haluk Perk Koleksiyonu, envanter numarası HP. 3467.

Deniz Demir, "Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi Kazılarında Bulunmuş Tek Renk Sırlı Kandiller," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 15, (Ocak 2018), 45.

Ara Altun, Belgin Demirsar-Arılı, "İznik Çini Fırınları Kazısı 2005 Yılı Çalışmaları," 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, (Çanakkale, 2006), 103.

Belgin Demirsar Arılı, Şennur Kaya ve Özlem Erol, "İznik Çini Fırınları Kazılarında Ele Geçen Aydınlatma Gereçleri," *XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri* 1, (2015), 432.

yüzyılda oluşmaya başlayan mahalle dokusunu ortaya çıkarmaya yönelik yapılan çalışmalarda pek çok sayıda eser sanat tarihi çalışmalarına kazandırılmaktadır. Ortaçağ kazılarında sıklıkla karşımıza çıkan tabak, kâse, testi ve kandil formulu tek renk sırlı seramikler, Beylikler döneminde önemli bir merkez olan Beçin Kale Kazılarında da görülmektedir. Kazı çalışmalarında ele geçirilen farklı teknik ve formlardaki seramiklerin büyük bir kısmı ise fragmanlar halindedir. Tek renk sırlı seramiklerin dışında, kap tiplerini tabak ve kâselerin oluşturduğu küçük ve kırık parçalar halindeki Milet işi seramikler, kazıma tekniğiyle bezeli seramikler, sırsız günlük kullanım kapları da görülmektedir. Bu çalışma için tam form veren tek renk sırlı seramikler ile bahsi geçen farklı teknikteki seramiklerde form ve hamur benzerliği dikkat çekmektedir.

Seramik hamuruna şekil verilip fırınlandıktan sonra astarlı ya da astarsız bırakılarak tek renk sırlı kaplanan seramikler kırmızı hamurlu, katkı maddeli, sert ve az gözenekli bir yapıya sahiptir. Bu seramik grubunda ağırlıklı olarak görülen renklerin başında yeşil ve sarı gelmektedir. Bu renklerin dışında nadiren koyu kobalt mavi ve patlıcan moru da görülen renkler arasındadır. Anadolu'da Beylikler dönemine ev sahipliği yapmış pek çok merkezde kırmızı hamurlu, katkı maddeli (mika, kireç, kuvars ve küçük taşçık) ve benzer renkli örnekleri görmek mümkündür.

Beçin kazılarında ortaya çıkarılan seramik kâseler genel olarak orta büyüklüktedir. Dip çapları 6-9 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Kapların ortalama ağız çapları 18-22 cm arasında; yükseklikleri ise 8-11 cm. arasındadır. Düz dipli kâselerde ise dip çapı 7-9 cm. arasında farklılıklar göstermektedir. Kaidesi ile birlikte tam form veren tabakların ağız çapları genellikle 21-25 cm. arasında değişirken dip çapları 5-8 cm. yükseklikleri ise 4-7,5 cm. arasındadır. Kaidesi olmayan bir tabağın çapı da yine diğer örneklerle benzer ağız çapına (26 cm.) sahiptir. Günlük kullanımda sık sık karşımıza çıkan bu kapların dışında buluntular arasında birer adet kandil ve testi de yer almaktadır. Özellikle, kazı buluntuları arasında yer alan beş kulplu testi, kulp sayısının fazla olması nedeniyle özgün örnekler arasında yer almaktadır. İslam dünyasında form olarak çokça karşımıza çıkan geniş düz dipli, basık elips gövdeli, silindirik uzun boyunlu, hafif dışa çekik yuvarlak ağızlı ve tek kulplu kandilin benzer örneklerini bugün müze koleksiyonlarında ya da kazı envanterlerinde görmekteyiz.

Sıvı ve katı yiyeceklerin konulduğu günlük kullanım için yapılmış kâselerin tipoloji çalışması yapılırken belirli zorluklarla karşı karşıya gelinmiştir. Bilimsel çalışmalarda kapların formları hakkında ortak bir dile rastlanılmaması bu konunun başlıca sorunlarından birisidir. Küresel gövdeli, yarı küresel gövdeli, konik gövdeli ve yarı konik gövdeli terimleri beylikler dönemi seramiklerinde sıklıkla tekrarlanmış ve seramikler aynı forma sahip olsalar dahi farklı başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

Beçin Kalesinden çıkarılan tek renk sırlı seramiklerin gövde formları, Anadolu'da tamamlanmış ya da halen günümüzde devam eden kazılardan çıkan seramik örnekleri ile karşılaştırılarak belirlenmiştir⁴². Gövde formlarının belirlenmesinde dipten ağız kısmına profil

42 Ahlat, Bitlis, Hasankeyf, İznik Roma Tiyatrosu, İznik Çini Fırınları, Akşehir Kurtarma Kazısı, Manisa Gülgün Hatun Hamamı, Balat İlyas Bey Külliyesi, Gevale Kalesi, St. Jean (Aziz Yuhanna) Kilisesi, Edirne Yemiş Kapanı, Kadıkalesi, Tire Kutu Han, Amasya Harşena Kalesi Kızlar Sarayı, Silifke Kalesi Kazıları vb.

yaparak yuvarlatılmış ya da keskin bir şekilde kırılan cidar kısmı temel kıstas olarak alınmıştır. Beçin seramiklerinde kâselerin gövdeleri “yarı küresel” olarak sınıflandırılmıştır. Çünkü bu kapların gövdesi gövdeden ağız kısmına doğru hafifçe kıvrılmakta ve ağız kenarı konik bir şekilde açılmaktadır. Gövde ve ağız arasında yuvarlatılmış cidar kısmı, yukarı doğru çıktıkça kırılmakta ve kabı yuvarlak formundan konik bir biçime dönüştürmektedir. Yarı küresel gövdeli olarak ayrılan gövde formlarında, ağız kısımları içe çekik ve dışa çekik olmak üzere alt başlıklara ayrılarak örnekler dâhilinde ayrıntılı bir sınıflandırma çalışması yapılmıştır. Böylece bu çalışma ile Beylikler dönemi seramiklerinde Beçin tek renk sırlı seramiklerinin yeri ve önemi vurgulanmış, Ortaçağ seramikleri hakkındaki bilinmeyenlere bir nebze de olsa katkı sağlama amaçlanmıştır.

Anadolu Selçuklu Döneminden Osmanlıya kadar kesintisiz bir şekilde devam eden tek renk sırlı seramik kapların tarihlendirilmesi ve üretim yeri hakkında yapılan çalışmalar ise yeni kazı buluntuları doğrultusunda güncellenmektedir. Ortaçağ düşünüldüğünde Anadolu’da ortak bir zevkin, süsleme öğelerinin, renklerin ve kullanılan kap formlarının benzer olduğu örnekler doğrultusunda izlenebilmektedir. Beçin kazısında ortaya çıkarılan tek renk sırlı seramikler de Anadolu’nun doğusundan batısına kadar görülebilecek seramiklerle form, malzeme ve teknik açıdan uyuşmaktadır. Beçin bölgesi düşünüldüğünde seramiğin yakın merkezlerden gelme ihtimalinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Devam edilen kazılarda yeni bir bulgu keşfedilmediği sürece Beçin seramiklerinin, üretimin olduğu kanıtlanan Balat gibi yakın merkezlerden geldiği kabul görmektedir. Çok katmanlı ve girift bir zaman dilimi olan Ortaçağ seramiklerinde Anadolu Selçuklu, Beylikler, Bizans ve Erken Osmanlı döneminin etkileri görülmektedir. Bu da üretim yeri gibi tarihlendirmeyi de zorlu kılmaktadır. Özellikle Beylikler döneminin hemen akabinde başlayan erken dönem Osmanlı seramikleri bu dönemi tarihlendirmeyi daha da güçleştirmektedir. Toprakların sürekli farklı topluluklar tarafından istila edilmesi, halkın göç halinde olması, zorlu ekonomik koşullar ve değişen siyasi sınırlar sebebiyle bu dönemde bir objenin hangi uygarlığa ait olduğunu tespit etmek ise oldukça zordur. Ayrıca bu dönemde varlığı bilinen gezici ustalarını da unutmamak gerekir.

Beçin kazılarında ele geçirilen tek renk sırlı seramiklerin arkeometrik çalışmaları henüz yapılmamıştır. Anadolu coğrafyasında devam eden kazılardaki buluntuların hamur rengi ve yapısı bakımından incelenmesiyle birlikte Beylikler, Erken Osmanlı ve Bizans dönemi arasındaki farklar daha belirgin bir şekilde ortaya konulacaktır. Ayrıca kap formlarının ölçüleri üzerinde yapılacak çalışmalar da bu ayrımın yapılmasında belirleyici unsur olacaktır. Bunun için ise tarih, arkeoloji ve sanat tarihinin birlikte yürütüleceği interdisipliner çalışmalar yapılmalıdır.

Makalede, Beçin Kazısında bulunan seramikler diğer kazı buluntuları ve müzelerdeki farklı eserlerle form açısından karşılaştırılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda hem günlük kullanıma uygun hem de orta sınıfın kullanacağı türde olan tek renk sırlı seramiklerin Beylikler ve Erken Osmanlı dönemine (takriben 14. ve 15. yy.) tarihlendirmesi yanlış olmayacaktır. Sonuç olarak, kazılardan çıkan yeni buluntular ve müze ya da özel koleksiyonlarda yer alan Beylikler dönemi

seramikleri, yayınlara ne kadar çok konu olursa tarihlendirme, üretim yeri ve form özellikleri gibi konular o kadar kolay aydınlığa kavuşacaktır. Beçin tek renk sırlı seramiklerinin de derya deniz olan bu konuya bir damla da olsa katkı sağlaması umut edilmektedir.

Teşekkür: Bu konuyu çalışmama izin veren ve desteklerini hiç esirgemeyen Beçin Kalesi Kazısı Başkanı Prof. Dr. Kadir Pektaş hocama ve seramiklerin çizimini yapan Uzman Sanat Tarihçisi Elif Çelik Oğuz'a teşekkürlerimi sunarım.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: I would like to thank Prof. Dr. Kadir Pektaş, Head of Beçin Castle Excavations, for allowing me to study on this subject and for him unwavering support. I would also like to thank Elif Çelik Oğuz, an expert Art Historian who drew the ceramics.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Acara Eser, Meryam. "Divriği Kale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Sonuçlar ve Yerel Üretim İzleri." *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37, (Haziran 2020): 136-153.
- Akarca, Aşkıldil. "Beçin." *Belleten* 35, (1971): 1-37.
- Altun, Ara ve Demirsar-Arlı, Belgin. "İznik Çini Fırınları Kazısı 2005 Yılı Çalışmaları," 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1, (Çanakkale, 2006): 91-104.
- Arık, Oluş. "On the Ceramics Found in the Preliminary Phase of the Peçin Excavation", *Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Arkeological Contexts.* (İstanbul: 2007): 523-530.
- Aykaç, Razan. *Konya Karatay Müzesindeki Anadolu Selçuklu Dönemi Seramik Kandiller*, Konya: 2017.
- Baş, Gülsen. *Bitlis Kalesi Kazısı Sırlı Seramikleri 2004-2012*, Ankara: 2012.
- Boran, Ali ve Aykaç, Razan. *Silifke Kalesi Kazı Buluntuları 2010-2020*, İstanbul: 2021.
- Bulut, Lale. "Samsat Kazısı Buluntuları", *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Editör Gönül Öney ve Zehra Çobanlı içinde 173-197. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Çelik Oğuz, Elif. "2015-2018 Yılları Arasında Beçin Kazılarında Ortaya Çıkan Seramikler." *XXIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Edirne: 2021), 185-197.
- Demir, Aydoğan. "Beçin Tarihi." Beçin Definesi, hazırlayan Rahmi Hüseyin Ünal, Friedrich Krinzingler, Michael Alram ve Şule Pfeiffer-Taş içinde 39-44. Ankara: 2015.
- Demir, Deniz. "Ayasuluk Tepesi ve Aziz Yuhanna Kilisesi Kazılarında Bulunmuş Tek Renk Sırlı Kandiller." *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 15, (Ocak 2018): 33-55.
- Demirsar Arlı, Belgin, Kaya, Şennur ve Erol, Özlem. "İznik Çini Fırınları Kazılarında Ele Geçen Aydınlatma Gereçleri XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri 1, (2015): 431-436.
- Demirsar Arlı, Belgin. "İznik Çini Fırınları Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları," 39. Kazı Sonuçları Toplantısı 3, (Bursa 2017): 445-459.

- Doğar, Lale. “İşlev, Teknik ve Estetik Değerlendirmelerle Bizans Günlük Yaşamında Sırlı Seramik.” *SERES, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri, (26-28 Kasım 2007 Eskişehir), Bildiriler Kitabı*, İstanbul: 2007: 709-727.
- Dönmez, Emine Naza. *Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Türk Dönemi Seramikleri*, İstanbul: 2021.
- Gök Gürhan, Sevinç. “Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri”, *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, İstanbul, (2007): 157-169.
- Gök Gürhan, Sevinç. “Beylikler Dönemine Ait Sgraffito Teknikli ve Tek Renk Sırlı Kaplar.” *Sanat Tarihi Dergisi* 17, (Ekim 2008): 59-83.
- Gök Gürhan, Sevinç. “1995-2009 Yılları Arasında Beçin Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi.” *Sanat Tarihi Dergisi* 18, (Ekim 2009): 45-70.
- Gök Gürhan, Sevinç. “Balat İlyas Bey Külliyesi Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi.” *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Denizli: 2009): 291-306.
- Gök Gürhan, Sevinç. *Bir Seramik Definesinin Öyküsü: Saruhan Beyliği’nin Mirası Manisa Gülgün Hatun Hamamı Seramikleri*, Manisa: 2011.
- İbn Batuta. *Voyages d’Ibn Batoutha II.* çeviren C. Defremery – B. R. Sanguinetti, Paris: 1854.
- Karamağaralı, Nakış. “Ahlat Sırlı Seramikleri.” *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Editör Gönül Öney ve Zehra Çobanlı içinde 135-156. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Kolektif. *Alaeddin’in Lambası Anadolu’da Selçuklu Çağı Sanatı ve Alaeddin Keykubad*, İstanbul: 2001.
- Özdeniz, Hasan Hüseyin ve Şimşir, Zekeriya. “Gevale Kazılarında Ortaya Çıkartılan Seramiklerde Kap Formları.” *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 5, (2020): 59-76.
- Özkul Fındık, Nurşen. *İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, Ankara: 2001.
- Özkul Fındık, Nurşen. *Hasankeyf Seramikleri*, Ankara: 2008.
- Özkul Fındık, Nurşen. *İznik Sırlı Seramikleri. Roma Tiyatrosu Kazısı (1980-1995)*, Ankara: 2014.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*. İstanbul: 1971.
- Parman, Ebru. “Ayasuluk’ta Bulunan Sırlı Bizans Keramikleri”, *Bedrettin Cömert’e Armağan* içinde 321-340. İstanbul: 1980.
- Pektaş, Kadir. “Beçin Kalesi Kazısı 2014-2015 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları.” *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, (Sakarya: 2016): 1-13.
- Pektaş, Kadir, Cirtil Saim ve Büyükgün, Banu. “Beçin Kalesi 2017 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları.” *40. Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Çanakkale: 2018: 507-518.
- Pektaş, Kadir. “Beçin Kalesi 2016 Yılı Kazısı ve Buluntuları Üzerine.” *Akdeniz Sanat* 13, (2019): 501-510.
- Pektaş, Kadir, Cirtil Saim ve Büyükgün Çelebi, Banu. “Beçin Kalesi 2018 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları.” *41. Kazı Sonuçları Toplantısı* 2, Diyarbakır: 2019: 21-34
- Polat, Turgay. “Milet İşi Seramiklerde Form Tipolojisi Üzerine Bir Deneme.” *Sanat Tarihi Dergisi* 25, (Ekim 2016): 213-247.
- Polat, Turgay. “Erzincan Müzesi’nde Sergilenen Sgraffito ve Tek Renk Sırlı Ortaçağ Seramiklerinin Buluntu Yeri ve Köken Problemi Üzerine Bir Değerlendirme.” *Akdeniz Sanat* 13, (2019): 817-834.
- Reitlinger, Gerald. “Unglazed Relief Pottery From Northern Mesopotamia”, *Ars Islamica*, S.15/16, (1951): 11-22.

- Şen, Korkmaz ve Karasu, Yunus Emre. *Arkeolojik Veriler Işığında Bitlis Kale Kazısı Seramik Buluntuları (2018-2019 Yılı Kazı Dönemi)*, İstanbul: 2021.
- Uçar, Hasan ve Uçar, Aygül. "Tire Kutu Han Kazısı Beylikler ve Osmanlı Dönemi Seramikleri." *Sanat Tarihi Dergisi* 27, (Nisan 2018): 1-33.
- Uçar, Hasan. "Edirne Yemiş Kapanı Kazısından Bir Grup Osmanlı Seramiği," *Yaşar Erdemir'e Armağan Sanat Tarihi Yazıları*, editörler Osman Kunduracı ve Ahmet Yavuzylmaz içinde 509-541. Konya: Literatürk Academia, 2019.
- Yılmaz, Gülgün. *Edirne Müzesi Osmanlı Seramikleri Zindanaltı Buluntuları*, Edirne: 2012.
- Yılmaz, Gülgün. "St. Jean (Aziz Yuhanna) Kilisesi Atrium Kazılarında Bulunan Seramik Eserler." *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan*, editörler Celal Şimşek ve diğ. içinde 767-780. İstanbul: Ege Yayınları, 2015.